

SELVİ ZARARLISI BUPRESTİS CUPRESSİ CAST. (COLEOPTERA – BUPRESTIDAE)'İN TÜRKİYE VE K.K.T.F. DEVLETİNDE ÖNEMİ VE ZARARLARI

Orhan A. SEKENDİZ*

ÖZET

Geniş bir yayılışı olan bu böcek, Türkiye'de selvi ağacının yoğun olmaması nedeniyle epidemi yapmamaktadır. Ancak selvinin ağaçlama alanlarında yoğun olarak kullanıldığı K.K.T.F.D.'de epidemi yapmakta ve ağaçları kullanılamaz hale getirmektedir.

Selvinin rüzgar perdesi ve orman yangınlarında perde olarak kullanılmaya başlaması böceğin tahribatını arttırabilecektir.

Bu nedenle biyolojisi ve zararları incelenerek koruma önlemleri üzerinde durulmuştur.

SUMMARY

Important Damages Caused by Buprestic Cupressi Cast. to Cypresses in Turkey and Northern Cyprus

This widely spreading insect doesn't cause any epidemics in Turkey because of the lack of places abounding in cypresses, but it makes trees useless in the Turkish Republic of Northern Cyprus where cypresses are widely used in plantation areas.

Along with the start of using cypresses as wind screens and against forest fires damages caused by that insect will probably increase.

For this reason, the life cycle and damage of the insect and measures to prevent those damages have been examined in this article.

GİRİŞ

Uzun boyu ve zarif görünüşü ile selvi, Akdeniz bölgesini simgeleyen bir ağaç türüdür. Daha çok yaygın olan varyetesi, mezarlık selvisi olarak bildiğimiz *Cupressis sempervirans* var. *pyramidalis*'tir. Dalları daha geniş açılı olduğu için dağınk selvi adını alan *C. sempervirans* var. *horizontalis* ise, ülkemizde de park, bahçe ve ağaçlama alanlarında bulunmaktadır.

* Prof. Dr.; Necatibey Eğitim Fakültesi Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü

Yetiştirilmesine neden olan iki önemli özelliği vardır. Dalı ve düzgün bir gövde yapısına sahip olan dağınık selvi dekoratif güzelliğinin yanında ayrıca iyi bir rüzgar perdesi ağacıdır.

Kıbrıs ormanlarının 1916 yılında Rumlar tarafından yakılmasından sonra yapılan ağaçlamalarda; Fıstık çamı (*Pinus pinea*), Kızılçam (*P. brutia*) ve Okaliptus türleri gibi kolayca yanabilen ağaçlarla yapılan ağaçlamalarda büyük oranda kullanılmıştır.

Akdeniz maki ve orman florasının kolay tutuşabilen birçok türü yanında, güç yanabilen bir tür olduğu için yangın koruma şeritlerinin kurulmasında yararlı olmaktadır. Bu nedenle; odunu sert ve dayanıklı olmakla birlikte, kolay işlenemediği için kullanım alanları sınırlıdır.

Güney Anadolu'da çatılarda yuvarlak halde kullanılmaktadır. Ayrıca seralar için beğenilen bazı özelliklere de sahiptir.

Gelibolu yarımadası gibi çok rüzgarlı olduğu için yangınların kolayca 15 km hıza ulaşabildiği ve bu nedenle kolayca söndürülemediği orman ve park ağaçlandırma alanlarında büyük oranda kullanılması düşünülmektedir.

Yakın bir gelecekte orman ve park ağaçlandırma alanları ile tarım ve orman alanlarını rüzgar etkisinden korumak için kurulan rüzgar perdelerinde yer alacağı anlaşılan bu ağaç türünün önemli hastalık ve zararlılarının şimdiden bilinmesi yararlı olacaktır.

Bu nedenlerle, yurdumuzda şimdilik epidemi yapmayan ancak Kuzey Kıbrıs Türk Federe Devleti ormanlarında epidemisini ve önemli tahribatını gördüğümüz *Buprestis cupressi* Cast. in tahribatı, biyolojisi ve bu böceğe karşı alınacak önlemler üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

MATERYAL VE METOD

K.K. Türk Federe Devleti ormanlarında yetiştirilen dağınık sevilerde bu böceğin yaptığı tahribat ile gelmesine neden olduğu diğer böcek türleri incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'de bulunan park, bahçe ve mezarlıklardaki selviler gözden geçirilmiş, alınan örneklerden biyolojisi aydınlatılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Buprestis cupressi Cast. Sicilya, İtalya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye gibi Akdeniz ülkelerinde Kırım'a kadar yayılmıştır (Schimitschek 1944; Acatay 1961; Tosun 1977; Kailidis 1977; Zocchi 1956).

Erginleri 2-2.5 cm boyunda, parlak koyu siyah renkli böceklerdir. Kurtları önceleri kabuk altında, daha sonra diri oduna giren düzensiz yollar açarlar. Bu yollar kök düzeyine ulaşıncaya kadar, ağacın yıllık halkaları boyunca uzanırlar. Bu yolların içi bazen sarı, daha çok kahverengi ince ögüntülerle sıkıca doludur. Krizalit beşikleri kurt yollarının ucundadır. Uçma delikleri yeni budanmış ağaçlarda budama yaralarında görülür. Budama yaraları kapanmış veya budanmamış ağaçlarda ise daha çok gövde üzerinde yer alırlar. Krizalit süresi iki hafta kadardır. Ergin uçuşu İstanbul'da Temmuzdadır (Acatay, 1961). Antalya dolaylarında ise Haziran-Temmuz olarak bilinmektedir (Tosun, 1977). Generasyonunu 3 yılda tamamlamaktadır.

K.K. Türk Federe Devleti ormanlarında yaptığımız çalışmalarda ergin uçuşunun Ağustos'tan önce tamamlandığı anlaşılmıştır (Sekendiz, 1980).

Bu ormanlarda yaygın ve yer yer yoğun olduğu görülmüştür. Uçma delikleri genellikle budama yaraları üzerindedir. Yoğun oldukları hallerde bir uçma deliğinden birden fazla ergin uçabilmektedir.

Böceğin bol bulunduğu gövdelerin formu bozulmaktadır. Bu ağaçlar dışarıdan gaz lambası şişelerine benzer bir şekil almaktadırlar. Bu gövdelerde, odunda yıllık halkalar boyunca uzanan kurt yolları ağacın özüne kadar ulaşmaktadır. Ancak bu ağaçlarda kambiyum tamamen tahrip edilmediğinden yapraklar yeşil renklerini koruyabilirler ise de tepeden başlayan bir kuruma zamanla bütün gövdeye yayılır. Bu şekilde yoğun tahribat gören ağaçların içi hemen hemen öz oduna kadar kurtlar tarafından meydana getirilen öğüntülerle dolu olduğundan yakacak odun olmaktan başka değerleri kalmamaktadır. Genellikle kalkerli, fakir ve kurak topraklar üzerinde yaşayan ağaçlarda yaygın oldukları görülmektedir.

Yoğun olarak rastladığımız Alevkayası orman parkı civarında aşu macunu v.b. ile kapatılmış budama yaralarında da uçma delikleri bulunmaktadır. Böceğin varlığı uçma delikleri, gövde formunun bozulması, tepeden başlayan kuruma gibi özelliklerden kolayca tanınır.

Buprestis cupressi Cast. aynı zamanda sekonder bir selvi zararlısı olan ve kısa sürede primer hale geçen *Phloeosinus armatus* Reitt., *P. aubei* (Perris) ve *P. thujae* (Perris), in tepe sürgünlerinde önemli zararlar yaptığı ağaçlarda daha çok görülmektedir.

Bütün Buprestidae familyası türleri gibi sekonder karakterli olan bu böceğin çoğalmasını önlemek için ağaçların zayıf düşmesine neden olan *Phloeosinus* türlerinin yayılmalarını önleyecek önlemler alınmalıdır.

Böcekli ağaçlar uçma mevsiminden önce çıkarılmalı, yakılmalı veya ilâçlanmalıdır.

Budama yaraları sentetik tutkal v.b. maddelerle örtülmelidir. Budama sırasında dallar 2-3 cm yukarıdan kesilerek böceğin girip giremediği kontrol edilmelidir.

TARTIŞMA

Park, bahçe, orman ve peysaj mimarlığı alanında büyük oranda kullanılmaya başlayan bu ağacın bu en önemli zararlısı ülkemizde şimdilik endemik düzeydedir. Üstün özellikleri anlaşıldıkça geniş oranda kullanılacak olan selvilerde önemli zararlar yapabileceği gözönüne alınarak özellikle kıraç topraklarda yapılacak ağaçlamalarda ağaçların yaralanmalarının önlenmeleri, aşırı halde çoğaldıkları gövdelerden uçmalarına meydan verilmemesi epidemiyi önlemek için yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

1. ACATAY, A.: Über einige Zedernschädlinge in der Türkei. Anz. Schädlingkunde XXXIV, J. pp. 1-6, 1961.
2. KAILIDIS, D.: "Insects which attack *Cupressus*". Forest Entomology Second Edit. Thessaloniki, 1-690 pp. (283-296), 1977.
3. SCHIMITSCHEK, E.: "Forstinsekten der Türkei und ihre Umwelt." 371 pp, 1944.
4. SEKENDİZ, O.A.: "Kıbrıs Türk Federe Devleti Ormanlarının Önemli Orman Böcekleri ve Orman Entomolojisi Sorunları", 1-64 pp. (17-19). Orman Genel Müdürlüğü, Ankara, 1981.
5. TOSUN, İ.: "Akdeniz Bölgesi İğne Yapraklı Ormanlarında Zarar Yapan Böcekler ve Önemli Türlerin Parazit ve Yırtıcıları Üzerine Araştırmalar". Orman Genel Müd. Y. S. No: 612, Seri No: 24, s. 201, 1977.
6. ZOCCHI, R.: Insetti del Cipressa 1.11. Gen. *philoeosinus* Chap. (Coleoptera, Scolytidae) in Italia, in Redia vol. XLI, 1956 pp., 124-225, 1956.